

Česká teaková plantáž

Jistě česká srdce potěší tento název článku v Hospodářských novinách z 26. 11. 2019, až na jeho pokračování, že je už 5 let (ve středoamerické) Nikaragui na prodej. Údajně byla založena v r. 2006 státním podnikem Lesy ČR a firmou Fato v Hradci Králové (dnes mají Lesy ČR 50 % podíl vlastníka firmy H.F.C.). Pozemek o rozloze přes 80 ha je 40 km východně od hlavního města Managua. Výběr pozemku, dle současného vyjádření, nebyl vhodný - srážkově i jejím rozložením a půdně, přičemž sazenice byly vysazeny moc blízko (1 x 1 m) a tak se uvažuje, že doba těžby bude až dvojnásobná (obvykle těží po 20 - 30 letech). Dřevo bylo uvažováno na viničné kůly. Dnes je plantáž již 5 let na prodej a tak je navštěvována studenty Masarykovy univerzity v Brně.

Obecné poznatky

(bylo použito publikací Extrémní civilizace současnosti, část Barma a Udržitelný vývoj světových regionů - Ekologické vazby vývoje lidské populace a vegetace).

Název stromu je Tectona grandis – teka obrovská, týkový strom, Teak Tree, (dnes zařazen do čeledi Lamiaceae, dříve Verbenaceae), je původní v tropické jihovýchodní Asii - Indočíně, kde jeho genetické biocentrum je Barma, který zde údajně vytváří většinu jeho světových zásob, (dále je v Číně, Indii, Malajsii, Indonésii a Pacifických ostrovech), kde se vyskytují další 3 druhy. Pro své kvalitní, velmi husté dřevo a rychlý růst se nejvíce pěstuje a vyváží z Barmy, dále také v tropických oblastech střední a Jižní Ameriky a v subsaharské Africe. Rychle rostoucí, poloopadavé (za sucha shazují listy) štíhlé stromy bývají i přes 40 m vysoké. Velmi kvalitní tvrdé týkové dřevo je pokládáno za nejcennější a nejdražší, protože je odolné vodě (olej v tkáních), ohni, termitům i škůdcům (velmi hustá rostlinná pletiva). Teak je (vedle drahokamů) hlavní těženou devizou země.

Podíl lesů v Barmě činí cca 48 %, orných půd cca 15 % a 1 % travních porostů. Hlavní zemědělskou plodinou je rýže, která je pěstovaná hlavně v deltě řeky Irawadí na zavlažovaných rýžovištích v centrální části země. Barma je vedle Vietnamu a Thajska největším producentem rýže, avšak výhledově, vzhledem k populačnímu vývoji jí zde bude nedostatek. V horských polohách jsou běžné plantáže čajovníku (*Camelia sinensis*) a kaučukovníku (*Hevea brasiliensis*). Kromě toho je v Barmě pěstována značná škála kulturních plodin: banánovník (*Musa sapientium*), cukrová třtina (*Saccharum officinarum*), bavlník (*Gossypium herbaceum*), mandarinky (*Citrus sp.*), kukuřice, proso, pšenice, podzemnice olejná, brambory, tabák, sezam, rajčata aj. zeleniny. Podnebí je v Barmě tropické monzunové (roční srážky činí 5000 – 6000 mm), pouze na severu subtropické. Závlahu polí umožňuje voda z řeky napájených z tajícího sněhu na horách a monzunové lijáky. Původní příroda prakticky chybí až do nadmořských výšek cca 2000 – 2500 m n.m. Někdejší tropické monzunové deštné lesy v zemědělském středu země byly zlikvidovány (oblasti kde sucho bývá více než 3 měsíce). Pouze ojediněle se vyskytují tropické deštné lesy tam, kde bývají srážky po více než 9 měsíců, subtropické stálezelené lesy jsou severně od obratníku Raka ve výškách do 2 tisíce metrů (se širokolistými dřevinami). Ve vysokých horách do 3 tisíc m n.m. se vyskytují poloopadavé lesy a nad 3 tisíce m n.m. jehličnaté lesy (jižní okraj Himálaje). Mimořádným druhem deštných lesů je obří strom dvojkřídlač (*Dipterocarpus alatus*, Yang Tree aj.) či příbuzný anýzokřídlač (*Anisoptera glabra*), shorea (*Shorea*) a hopea (*Hopea*). Velmi ceněné jsou tvrdé tropické dřeviny (odolné i hoření či termitům), zejména týk (*Tectona grandis*), které jsou hlavní, rozsáhle těženou devizou země, nebo ebenovitý tomel (*Diospyros burmanica*), či „železné dřevo“ (*Xylia kerri*), domba (*Calophyllum*), litsea (*Litsea*) či přesličník (*Casuarina equisetifolia*). Cenným rychlerostoucím vikvovitým stromem je ořechokřídlec (*Pterocarpus macrocarpus*), ale i bauhinie (*Bauhinia racemosa*). Lokálně se na dřevo pěstuje i kapinice (*Acacia catechu*). Jsou zde i bambusové lesy. Mimo Čínu jejich zde nejvíce druhů, např. *Bambusa polymorpha*, *B. vulgaris*, *B. giganteus*. Bambusy jsou využívány jako univerzální stavební materiál vesnických obydlí.

Ojedinele jsou zde založeny plantáže „na dřevo“, především týk (*Tectona grandis*), železové dřevo (*Xylia*), blahovičnick (Eucalyptus), ořechokřídlec (*Pterocarpus*) či borovice (*Pinus*). Na klasických plantážích se pěstuje hlavně kaučukovník (*Hevea brasiliensis*) a ananas (*Ananas comosus*). Na mořském pobřeží se ve vodě vyskytují mangrovové porosty (kdysi využívané i jako topivo v lodních kotlích) keřovitých stromů, např. mangrovník (*Rhizophora conjugata*), kumbuk (*Terminalia*) aj. V lesích na severu Barmy jsou velmi početné druhy epifytických orchidejí (stromobytec – *Dendrobium*, *Phalenopsis*, *Pleione*, *Phaius*, *Paphiopedilium*, *Rhynchostilis*, *Vanda*, *Dorites* aj.), o nichž byla vydána 3 - dílná publikace, ale i epifytické bromelie a kapradiny a množství pnoucích rostlin (zejména různých druhů fikusů). Významnou liánou je rotang (*Calamus*). U komunikací jsou četné, z Austrálie introdukované blahovičnický (Eucalyptus). Ze stromu thanaka (*Heesperethusa crenulata*) se vyrábí kosmetický krém thanaka používaný na make up žen a dětí (který působí hydratačně), příp. z *Limonium acidissima*. V chrámových areálech je často vysazován strom „Bo“ - smokvoň posvátná (*Ficus religiosa*), pod níž údajně Buddha prozřel; kolem kmene obvykle bývá parapetní zídka na obětiny, významný je také banyán (*Ficus benghalensis*). U sakrálních objektů se vysazují okrasné dřeviny, např. ašoka indická (*Saraca indica*) s červenými květy, pod níž se Buddha údajně narodil, plumerie okrouhlá (*Plumeria obtusifolia*) s bílými květy (introdukovaná z Karibiku) aj. typické „chrámové“ dřeviny; okrasně se pěstuje atraktivní strom pukol (*Lagerstroemia speciosa*), orličnice (*Leea coccinea*), barlerie (*Barleria*) aj. Vizuální charakter zemědělské krajiny utvářejí v krajině hojně roztroušené a všudypřítomné, typické „barmské“ palmové (lontarové) palmy „Toddy“ (*Borassus flabalifer*), z nichž se v korunách sbírá z plodů palmová šťáva. Ta se používá na cukr, palmové víno toddy, pálenku (podle vinět zdejší „Royal whisky“), cukr, bonbony či kosmetické přípravky. Jako ovocné stromy se pěstují např. mangovník (*Mangifera indica*), poskytující plody mango, tamarind (*Tamarindus indica*) poskytující „indické datle“, chlebovník – džekfrut (*Artocarpus heterophylla*), hřebíčkovec (*Eugenia polyantha*), papája (*Carica papaya*). Jakýsi druh čaje se získává z rostliny *Elaodendron persicum*. Velmi omezeně se zde uplatňují ochranné snahy organizace Wildlife Conservation Society z New Yorku. Chráněná území zaujímají údajně cca 5 %, národní parky nejsou vymezeny. Památkově nejcennější tam bývají nejstarší stavby, které byly vybudovány z tvrdého tropického dřeva – týku (např. ostrovní kláštery, pěší mosty aj.).

Dovětek

I v době ekonomického embarga, vyhlášeného západními zeměmi, probíhal v Barmě s nimi intenzivní obchod prostřednictvím různých "ostrovních firem", které odvážely cenná tropická dřeva a drahokamy v zánovních, pečlivě zaplachtovaných nákladních vozech. Teakové dřevo se všestranně používá např. na lodě, domy, těžké konstrukce, venkovní / zahradní nábytek, do koupelen, okolí bazénů, balkony, parkety, dřevěné mozaiky, dýhy, ale i misky na polévku či na hudební nástroje, borka a listy případně na červené barvivo, a také i pro léčebné účinky. Dovozem a využíváním tropických dřevin se u nás zabývá např. firma Tectona s.r.o., Praha, Štěpánská ul. či Tectona Vysoké Mýto.